

THE LINGUISTIC REPRESENTATION OF THE «BAYLYK–KEDEYLIK»/«BAYLYK–YARLYLYK» (WEALTH–POVERTY) CONCEPT IN THE KAZAKH AND TATAR PAREMIOLOGICAL CORPUS

MYRZAGALIYEVA A.S.

Myrzagaliyeva Aigerim Sidegaliqyzy - PhD student, Kazan federal university, Kazan, Republic of Tatarstan, Russian Federation.

E-mail: aigerima94@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-3164-3952>

Abstract. The article offers a comparative-typological description of the linguistic representation of the «baylyk–kedeylik» / «baylyk–yarlylyk» (wealth–poverty) concept in the Kazakh and Tatar paremiological corpus. Proverbs and sayings related to wealth and poverty are not limited to the mere naming of material goods; they function as a cultural-cognitive core that fixes axiological coordinates of the national worldview, including social status, justice/truth, honour and shame, contentment, generosity and stinginess, unity and kinship harmony. The analysis relies on the principle of the semantic invariant: although the internal form of a paremial unit (image, metaphor, culturally marked realia, syntactic pattern) differs across languages, its shared semantic core can be interpreted consistently. The material reveals the evaluative function of oppositions such as rich–poor (bay–kedey / bay–yarly), having–not having (bar–zhok / bar–yuk), and full–hungry (toq/tuk–ash/ach), the critical layer concerning money’s transformation into a social power mechanism, and the dominance of «non-purchasable» values (honour, conscience, respect, harmony, unity). The conclusion argues that the conceptual sphere is systematised through at least four major semantic-pragmatic scenarios and specifies the pragmatic functions of paremia as advice, warning, norm-setting, social criticism, and philosophical generalisation.

Key words: linguoculturology, paremiology, concept, axiology, comparative analysis.

Introduction

Proverbs and sayings in the Kazakh and Tatar paremiological corpus constitute a stable linguistic and cultural code that preserves collective social experience, value orientations, moral norms, and evaluative standards concerning social relations. One of the most salient layers of this code is the «baylyk–kedeylik» / «baylyk–yarlylyk» (wealth–poverty) concept. Within the paremial system, this concept is not merely a label for material prosperity; it is an axiological and cognitive measure that regulates social hierarchy, the culture of interpersonal relations, understandings of justice and truth, and the boundary between «good/bad» behaviour. Accordingly, paremias about wealth and poverty do not only describe an economic fact; they correlate with categories such as social status, honour and shame, dignity, contentment, generosity, stinginess, wisdom, harmony, and unity, thereby reinforcing moral «rules» of everyday life.

In Kazakh and Tatar traditional worldviews, the opposition «rich» vs «poor» (bay vs kedey/yarly) frequently functions as a stable model of social distance. Binary contrasts such as *rich* ↔ *poor*, *having* ↔ *not having*, and *full* ↔ *hungry* not only portray the reality of inequality but also show how inequality shapes interpersonal interaction. These oppositions serve not merely a descriptive function but an evaluative one: alongside the advantages of wealth, its «dangerous side» (boasting, domination, injustice, dependence) is conveyed; alongside the hardship of poverty, its «ethical lesson» (patience, dignity, preserving honour, honest labour, contentment) is emphasised. In this sense, the «baylyk–kedeylik» / «baylyk–yarlylyk» (wealth–poverty) concept operates as a universal evaluative mechanism that filters social experience through moral judgement and compresses it into short, memorable formulas.

A comparative approach to the Kazakh and Tatar paremiological systems makes it possible to identify shared semantic cores and culturally specific nuances of internal form. Many paremias in both languages are close in meaning - sometimes nearly equivalent - reflecting stable motives such as social distance, the power of money, the «anxiety» brought by wealth, and the primacy of human dignity and

Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар-Социально-гуманитарные науки-Social and humanities sciences honour [1, 154]. At the same time, the same idea can be expressed through different imagery: Kazakh paremias tend to employ figurative comparisons and metaphorical oppositions (e.g., the «wolf–sheep» contrast), whereas Tatar paremias may prefer concise, directly normative formulations. Although these differences are tied to internal form, the underlying semantic invariant is frequently shared; therefore, interpretation should integrate both the internal form and the stable semantic core.

Paremias about wealth and money indicate that, in social experience, money is viewed not only as a resource but also as a factor of influence in public relations. Money may be criticised as a force affecting justice and truth, while simultaneously being acknowledged as an «universal tool» capable of making the seemingly impossible possible. Yet paremiological consciousness strongly warns against dependence on money: alongside hyperbolic claims implying that «*money can do anything*», one also finds moral control mechanisms - ideas such as «*money weakens truth*», «*money leads people astray*», and «*if you do not control money, money will control you*» [2, 97]. This duality - wealth as benefit and wealth as a zone of moral risk - demonstrates the complexity of the conceptual sphere.

At the same time, Kazakh and Tatar paremiology clearly marks a system of «non-purchasable» values. Honour/shame, conscience, respect, dignity, harmony, and kinship unity are placed above wealth and are presented as the key condition for preserving human worth even in poverty. Thus, the wealth - poverty opposition is not measured solely in material terms; it is layered with ethical criteria that reveal the hierarchy of values. By means of compact, precise formulations, paremia encode the guiding principle of «how one should live» [3, 8].

In this framework, the article examines the linguistic representation of the «*baylyk–kedeylik*» / «*baylyk–yarlylyk*» (*wealth–poverty*) concept as a unity of social, pragmatic, and axiological dimensions [4, 125]. The research logic treats paremia not merely as linguistic units but as evaluative texts that accumulate ethnocultural experience: proverbs and sayings both reflect the reality of inequality and form a moral stance toward that reality. Therefore, paremias representing wealth and poverty are considered an important source for understanding not only social thinking but also the ethical worldview of the people.

Materials and methods of research

The research material consists of proverbs and sayings drawn from the Kazakh and Tatar paremiological corpus that constitute the semantic field of «*baylyk–kedeylik*» / «*baylyk–yarlylyk*» (*wealth–poverty*). The corpus includes paremias directly or indirectly associated with semantic features such as *wealth, money, livelihood, deprivation, labour, contentment, generosity, stinginess, honour/shame and conscience, dignity, respect, unity, harmony, and justice/truth*. Selection was guided by the unit’s capacity to represent the concept:

a) paremias encoding social evaluation through oppositions such as *rich–poor, having–not having, full–hungry*;

b) units representing money as influence or social power;

c) units foregrounding moral risk related to wealth (*boasting, dependence, injustice, «dishonest gain»*) and ethical demands in poverty (*patience, dignity, honesty*);

d) paremias asserting the primacy of values that are not «for sale» (*honour/shame, conscience, respect, harmony, unity*). The analysis applies a set of complementary approaches. First, Kazakh and Tatar paremias are juxtaposed to determine degrees of semantic correspondence and typological similarity, enabling the identification of shared worldview codes and language-specific features. Second, the semantic-invariant principle is used to maintain a consistent description across languages: although internal form (imagery, metaphor, cultural realia, syntactic structure) may differ, the stable semantic core (social distance, money’s influence, moral norms, philosophical generalisations) is systematically reconstructed. Third, interpretive and component analysis is employed to isolate axiological markers (criticism, approval, warning, norm, advice) within paremias. Fourth, pragmatic analysis identifies discursive functions: many units do not merely «inform» but operate as advice, warnings, norm-setting

Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар-Социально-гуманитарные науки-Social and humanities sciences statements, social criticism, and philosophical conclusions. As a result, Kazakh and Tatar paremias are treated as a content-and-evaluation system that reveals both common invariants and culturally coloured internal forms.

Results and its discussion

In the Kazakh and Tatar paremiological corpus, the «*baylyk–kedeylek*» / «*baylyk–yarlylyk*» (*wealth–poverty*) concept represents not only the socio-economic structure of society but also a cultural-cognitive core that consolidates moral norms, value orientations, and behavioural standards. In proverbs and sayings, wealth and poverty are not merely labels for material goods; they correlate with social status, interpersonal relations, *justice/truth*, *honour/shame*, *wisdom*, *contentment*, *generosity and stinginess*, thereby performing a regulatory function that fixes collective measures of «right/wrong» [4, 126]. Consequently, wealth and poverty are frequently opposed (*rich ↔ poor*; *having ↔ not having*; *full ↔ hungry*), and through these oppositions socially important evaluative patterns are systematised: the «benefits» and «risks» of wealth, and the «hardships» and «ethical lessons» of poverty.

To describe the bilingual material consistently, reliance on a semantic invariant is productive: although the internal form varies, the core meaning often remains shared. For example, the Kazakh proverb «**A poor man and a rich man cannot be companions; a wolf and a sheep cannot be companions**» (*Кедей мен бай жолдас болмас, қасқыр мен қой жолдас болмас*) [5, 91] and the Tatar proverb «**A poor man cannot be a friend to a rich man**» (*Байға ярлы дус булмас*) [6, 52] instantiate the same invariant: social inequality generates natural distance; the impossibility of «friendship» between rich and poor is conceptualised as socio-psychological distance. The Kazakh version intensifies the contrast through the «wolf–sheep» image, while the Tatar version is concise and direct; yet the evaluative vector is the same.

The relationship between money and truth is also conveyed through a shared semantic core. The Kazakh proverb «**Where there is money, truth disappears**» (*Ақшалы жерде шындық жоғалады*) [5, 135] and the Tatar proverb «**Money can cut even stone**» (*Акча таи кистерә*) [6, 252] both indicate money's power to affect justice/truth: the former explicitly names the social consequence («truth disappears»), whereas the latter uses hyperbole («cuts stone») to depict the strength of influence. This line is further supported by the Tatar proverb «**Money itself is the law**» (*Акча үзе закон*) [6, 188], which portrays money not simply as a resource but as a force that becomes «rule» within social relations. Together, these units express a critical evaluation of money as socialised power and show the axiological complexity of the «*baylyk–kedeylek*» / «*baylyk–yarlylyk*» (*wealth–poverty*) concept.

One of the most important threads concerns «values that cannot be bought». In Kazakh, «**You can buy a rank with money, but you cannot buy respect**» (*Ақшаға дәреже сатып алуға болады, құрмет сатып ала алмайсың*) [7, 121] separates status from genuine public esteem. This idea is strengthened in «**Honour and shame are more valuable than wealth**» (*Ар-ұят байлықтан қымбат*) [8, 125]. The Tatar proverb «**Even if you do not have money, let you have a conscience**» (*Акчаң булмаса да, вәжданың булсын*) [6, 116] is semantically parallel: it urges the preservation of conscience rather than seeking to overcome poverty through theft or deceit. Another Tatar unit places kinship harmony above wealth: «**Relatives' harmony is more precious than wealth**» (*Туганнар татулығы байлықтан артык*) [6, 43]. Thus, in both languages, the paremial system clearly designates ethical-social values that «look down upon» wealth: honour/shame, conscience, harmony, unity, and respect are presented as independent of money.

A common motif is the identification of wisdom as the most reliable foundation of wealth. The Kazakh proverb «**A person is rich by their mind**» (*Адам ақылымен бай*) [5, 117] expands the meaning of «wealth» from the material sphere to the cognitive sphere. The Tatar proverb «**Money is not in the pocket—it is in the head**» (*Акча кесәдә түгел, башта*) [6, 26] conveys the same invariant through a different internal form: wealth depends on intelligence, competence, and ability. Here, «wealth» and «money» are not fully synonymous; national consciousness ties the ability to earn and preserve money

Hyperbolic representations of money and wealth as a universal force are highly productive in both corpora. The Kazakh proverb «**There is no lock that money cannot open**» (*Ақша ашпайтын құлып жоқ*) [8, 11] and «**If you have money, you can boil soup in your palm**» (*Ақша болса, алақанда сорпа қайнатады*) [5, 87] depict money as a power that makes the impossible possible. In Tatar, the same idea is strengthened by «**Money can cut even stone**» (*Акча таи кистерә*) [6, 252] and «**With money, you can even find a lion's milk**» (*Акчага арслан сөте дә табып була*) [6, 648]. In both languages, hyperbole functions as a shared expressive strategy: money is conceptualised as a «universal tool» that removes barriers [9, 67]. Yet a warning layer accompanies this model: if money can decide everything, truth, honour, and justice may weaken - forming an integrated conceptual system together with the pameias cited above.

Social experience in pameia also reveals stereotypes about the rich and patterns of injustice. The Kazakh proverb «**The rich take the spoils, but the trouble falls on the poor**» (*Барымтаны бай алады, бәлесі кедейге қалады*) [7, 171] criticises the unequal distribution of responsibility and the shifting of blame onto the weak. The Tatar proverb «**Whatever a rich man says or does, it suits him**» (*Бай ни айтса дә, ни итса дә килешә*) [6, 29] reflects similar social psychology: the rich person's actions are easily justified. Likewise, «**Even if a rich man dresses in rags, he is still rich**» (*Бай ертык киенсә дә бай*) [6, 29] indicates the inertia of status: social perception preserves «richness» regardless of circumstances. These materials show the social-evaluative layer of the «baylyk–kedeylik» / «baylyk–yarlylyk» (wealth–poverty) concept: wealth changes the «mode of acceptance» in society; the rich often receive indulgence, while the poor are closer to suspicion and blame [10, 45].

The pragmatic nature of pameia means that the concept is often presented not as «information» but as «advice/warning/norm». The Kazakh proverb «**Do not boast that you have; do not be humiliated that you do not**» (*Бармын деп мақтанба, жоқпын деп қорланба*) [7, 98] offers a universal guideline: neither wealth nor poverty is above human worth. Tatar pameias such as «**Even if you are poor, let your honour be rich**» (*Узең ярлы булсаң да, намусың бай булсын*) [6, 763] and «**Even if you are poor, be decent/beautiful**» (*Фәкыйрь булса да, матур булсын*) [6, 763] promote the preservation of dignity in poverty. Here, poverty is not depicted as moral collapse; rather, it becomes a situation in which inner value must be preserved, while wealth is framed as something that should not produce arrogance or conceit.

Both languages also contain proverbs that openly assert the convenience of being rich, reflecting pragmatic recognition of money's role in life. The Kazakh proverb «**Even if you do not eat it, fat is good; even if he does not give, a rich man is good**» (*Жемесең де май жақсы, бермесе де бай жақсы*) [7, 85] is evaluatively ambivalent: it reflects everyday pragmatism and simultaneously hints at social criticism of status absolutisation. The Tatar equivalent is «**Even if he does not give, a rich man is good; even if you do not eat it, fat is good**» (*Бирмәсә дә бай яхшы, жимәсәң ә май яхшы*) [7, 28]. Another Tatar unit states directly: «**If you are rich, it is very comfortable; wealth is good**» (*Бай булсаң, бик рәхәт, байлык яхшы*) [6, 28]. The Kazakh pameias «**Money is not happiness, but it is not far from happiness either**» (*Ақша бақыт емес, бірақ бақыттан қашық та емес*) [8, 130] and «**Money is the breath of time**» (*Ақша – уақыт тынысы*) [5, 130] also reflect this pragmatic stance: money is a necessary condition of life, though not happiness itself. Together, these units reinforce the pragmatic layer of the conceptual sphere: «material well-being is needed». However, pameia broadly represent not only the joy of wealth but also its «anxiety». The Kazakh proverb «**Where there is wealth, there is worry**» (*Байлық қайда болса, уайым сол жерде*) [5, 100] presents the idea that increasing wealth also increases responsibility and unease. Tatar pameia reinforce this systematically: «**As wealth grows, troubles grow as well**» (*Байлык арткан саен, мәшәкәте дә артыр*) [6, 546]; «**If you gather wealth—there is trouble; if you lose it - there is regret**» (*Байлыкны жыйсаң – мәшәкәт, югалтсаң – үкенеч*) [6, 546]; «**A rich man fears fire by day and thieves by night**» (*Бай көндөз уттан, төнлә*

Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар-Социально-гуманитарные науки-Social and humanities sciences *карактан курка*) [6, 546]. Thus, in both languages, wealth is simultaneously an opportunity and a risk: it provides comfort but reduces tranquillity.

A shared critical motif concerns money's capacity to «govern» a person. The Kazakh proverb «**If you do not control money, money will control you**» (*Ақшаны басқармасаң, ақша сені басқарады*) [7, 32] frames financial discipline as a condition for preserving human agency. The Tatar proverb «**Money corrupts**» (*Ақча аздыра*) [6, 147] warns that money can lead a person astray. Paremias do not forbid striving for material well-being; rather, they insist on ethical supervision: when money becomes an end in itself, human norms are distorted [11, 15].

Alongside the depiction of wealth as power, both corpora emphasise wealth's non-absolute nature and the universal law of death [12, 45]. The Kazakh proverbs «**You cannot buy your way out of death with money**» (*Ажалдан ақша беріп құтылмайсың*) [7, 53] and «**Death does not announce itself; wealth does not return**» (*Ажал айтып келмейді, байлық қайтып келмейді*) [7, 53] fix the idea of transience. The Tatar proverbs «**The rich will die too, and so will the poor**» (*Бай да бер үләр, ярлы да*) [6, 731] and «**Even if you can get rid of debt, you cannot get rid of death**» (*Бурьчтан котылып булса да, әжәлдән котылып булмый*) [6, 731] articulate the same philosophical boundary: inequality is not absolute when measured against mortality.

The material also shows that many paremias redefine «true wealth». In Kazakh, «**The first wealth is health**» (*Бірінші байлық – денсаулық*) [5, 92] locates the principal measure of wealth in quality of life rather than possessions. The proverb «**Be grateful for what you have; be patient with what you lack**» (*Барыңа шүкір ет, жоққа сабыр ет*) [5, 92] proposes contentment and patience as a life strategy. In Tatar, «**If there is no wealth, there is contentment**» (*Байлык булмаса, канәгать бар*) [6, 317] conveys the same stance, while «**The worth of wealth is measured by generosity**» (*Байлыкның кадере юмартлык белән*) [6, 317] makes generosity the criterion of wealth's value. Such units transform «wealth» into an ethical category: its meaning lies not in quantity but in use, social orientation, and sharing culture.

Both languages also contain harsh criticism of wealth gained through dubious means and of the rich as not necessarily inclined toward goodness [12, 214]. The Kazakh proverb «**Wealth does not come with honesty**» (*Байлық адалдықпен келмес*) [5, 39] expresses a strict evaluation. The Tatar proverb «**The rich do not go to charity**» (*Байлар сәдакага йөрми*) [6, 326] reflects social grievance, and «**Wealth, wealth—its peak is theft**» (*Байлык, байлык төбе – бурлык*) [6, 326] condenses the suspicion that wealth can be accumulated by immoral means. This strengthens the concept sphere's contradictory character: wealth is necessary, yet it is also a moral risk zone.

Hence, the issue of moral choice becomes central to the conceptual sphere. The Kazakh proverbs «**What is wealth worth if you did not gather it honestly?**» (*Байлық не керек, адалдан жимасаң*) [5, 112] and «**Wealth is not wealth; unity is wealth**» (*Байлық – байлық емес, бірлік – байлық*) [5, 112] place honesty and social cohesion above material accumulation. The Tatar paremias «**Relatives' harmony is more precious than wealth**» (*Туганнар татулығы байлыктан артык*) [6, 97] and «**Better to be a wise poor man than a foolish rich man**» (*Акылсыз бай булудан акыллы ярлы булу артык*) [6, 98] fix a moral-cognitive measure: wisdom and dignity outweigh possessions. Together, these units show that «baylyk–kedeylik» / «baylyk–yarlylyk» (wealth–poverty) is not simply a material distinction but, above all, a space of ethical orientation.

Core Scenarios of the «baylyk–kedeylik» / «baylyk–yarlylyk» (wealth–poverty) Concept:

Summarising the material, the linguistic representation of the concept is systematised through at least four major semantic-pragmatic scenarios:

1. **Social distance scenario:** the rich and the poor do not easily draw close; inequality complicates relationships (e.g., «**A poor man and a rich man cannot be companions; a wolf and a sheep cannot be companions**» (*Кедей мен бай жолдас болмас, қасқыр мен қой жолдас болмас*) [5, 91]; «**A poor man cannot be a friend to a rich man**» (*Байға ярлы дус булмас*) [6, 52]).

2. **Money = power scenario:** money opens/cuts barriers and makes the impossible possible (e.g., «**There is no lock that money cannot open**» (*Ақша ашпайтын құлып жоқ*) [8, 11]; «**Money can cut even stone**» (*Ақча таш кистерә*) [13, 252]; «**With money, you can even find a lion’s milk**» (*Ақчаға арслан сөте дә табып була*) [13, 648]).

3. **The «shadow» of wealth scenario:** wealth brings worry, fear, and trouble; money may lead a person astray (e.g., «**Where there is wealth, there is worry**» (*Байлық қайда болса, уайым сол жерде*) [5, 100]; «**As wealth grows, troubles grow as well**» (*Байлық артқан саен, мәшәкәте дә артыр*) [6, 546]; «**Money corrupts**» (*Ақча аздыра*) [13, 147]).

4. **Ethical primacy scenario:** honour, wisdom, unity, harmony, generosity are above wealth; honesty is the main measure (e.g., «**Honour and shame are more valuable than wealth**» (*Ар-ұят байлықтан қымбат*) [8, 125]; «**Even if you do not have money, let you have a conscience**» (*Ақчаң булмаса да, вәжданың булсын*) [13, 116]; «**The worth of wealth is measured by generosity**» (*Байлықның кадере юмартлық белән*) [13, 317]; «**Wealth is not wealth; unity is wealth**» (*Байлық – байлық емес, бірлік – байлық*) [5, 112]; «**Relatives’ harmony is more precious than wealth**» (*Туганнар татулығы байлықтан артык*) [13, 97]).

These scenarios demonstrate the concept’s two-layer nature: (a) a pragmatic layer (money and everyday necessity, comfort of wealth, material influence on life); and (b) an axiological-normative layer (primacy of honour, wisdom, harmony, unity, contentment, generosity; critical stance toward wealth; refusal to equate poverty with loss of human worth) [14, 97]. These layers do not negate each other; rather, they reveal a worldview balance: material well-being matters, but it is not absolute; wealth has a moral «price»; and even in poverty, a person’s worth is defined by dignity, honour, wisdom, and patience.

Table 1. Main thematic fields in Kazakh and Tatar paremia and their evaluative orientation

Thematic field	Kazakh data	Tatar data	Evaluative orientation
Social distance, inequality	«A poor man and a rich man cannot be companions; a wolf and a sheep cannot be companions» (<i>Кедей мен бай жолдас болмас, қасқыр мен қой жолдас болмас</i>) [5, 91]	«A poor man cannot be a friend to a rich man» (<i>Байға ярлы дус булмас</i>) [6, 252]	criticism / statement of fact
Money and truth/justice	«Where there is money, truth disappears» (<i>Ақшалы жерде шындық жоғалады</i>) [5, 91]	«Money itself is the law» (<i>Ақча үзе закон</i>) [6, 441]	criticism
Non-purchasable values	«You can buy a rank with money, but you cannot buy respect» (<i>Ақшаға дәреже сатып алуға болады, құрмет сатып ала алмайсың</i>) [5, 91]; «Honour and shame are more valuable than wealth» (<i>Ар-ұят байлықтан қымбат</i>) [5, 117]	«Even if you do not have money, let you have a conscience» (<i>Ақчаң булмаса да, вәжданың булсын</i>) [6, 26]	normative / positive
Wisdom as true wealth	«A person is rich by their mind» (<i>Адам ақылымен бай</i>) [5, 117]	«Money is not in the pocket—it is in the head» (<i>Ақча кесәдә түгел, башта</i>) [6, 26]	positive / motivational
Money as universal power	«There is no lock that money cannot open» (<i>Ақша ашпайтын құлып жоқ</i>) [5, 171]; «If you have money, you can boil soup in your palm» (<i>Ақша болса, алақанда сорпа қайнатады</i>) [5, 87]	«Money can cut even stone» (<i>Ақча таш кистерә</i>) [6, 252]; «With money, you can even find a lion’s milk» (<i>Ақчаға арслан сөте дә табып була</i>) [6, 648]	ambivalent (opportunity/risk)
Social psychology of wealth	«Even if you do not eat it, fat is good; even if he does not give, a rich man is good» (<i>Жемесең де май жақсы, бермесе де бай жақсы</i>) [5, 85]	«Even if he does not give, a rich man is good...» (<i>Бирмәсә дә бай яхиы...</i>) [67, с. 28]; «Whatever a rich man says...» (<i>Бай ни әйтсә дә...</i>) [67, с. 29]	ambivalent (pragmatism/critique)

Worry of wealth	«Where there is wealth, there is worry» (Байлық қайда болса, уайым сол жерде) [5, 100]	«As wealth grows...» (Байлық артқан саен...) [6, 546]; «A rich man by day...» (Бай көндіз...) [6, 546]	criticism / warning
Transience of life	«You cannot buy your way out of death with money» (Ажалдан ақша беріп құтылмайсың) [7, 53]	«The rich will die too, and so will the poor» (Бай да бер үләр, ярлы да) [6, 731]; «...cannot escape death» (...әжәлдән қотылып бұлмай) [6, 731]	philosophical
Contentment, health, unity	«The first wealth is health» (Бірінші байлық – денсаулық) [7, 92]; «Be grateful...» (Барыңа шүкір...) [7, 92]; «Wealth is not wealth; unity is wealth» (Байлық – байлық емес, бірлік – байлық) [6, 112]	«If there is no wealth, there is contentment» (Байлық бұлмаса, қанғат бар) [7, 317]; «...measured by generosity» (...юмартлық белән) [6, 317]; «Relatives' harmony...» (Туганнар татулығы...) [6, 97]	normative / positive
Dishonest wealth and social critique	«Wealth does not come with honesty» (Байлық адалдықпен келмес) [45, 39]	«The rich do not go to charity» (Байлар сәдақаға йөрми) [6, 326]; «...its peak is theft» (...төбе – бұрлық) [6, 26]	harsh criticism
Moral choice	«What is wealth worth if you did not gather it honestly?» (Байлық не керек, адалдан жимасаң) [5, 112]	«Better to be a wise poor man than a foolish rich man» (Ақылсыз бай бұлудан ақыллы ярлы бұлу артық) [6, 97]	normative

Table 2. Typology of pragmatic functions in Kazakh and Tatar paremia

Function	Brief description	Kazakh examples	Tatar examples
Advice/ guideline	not to be intoxicated by wealth; not to despair in poverty	«Do not boast that you have; do not be humiliated that you do not» (Бармын деп мақтанба, жоқпын деп қорланба) [5, 98]	«Even if you are poor, let your honour be rich» (Үзең ярлы бұлсаң да, намысың бай бұлсын) [6, 763]
Warning	money's power; weakening of truth; dependence	«Where there is money, truth disappears» (Ақшаны жерде шындық жоғалады) [5, 91]; «If you do not control money...» (Ақшаны басқармасаң...) [5, 32]	«Money itself is the law» (Ақча үзе закон) [6, 41]; «Money corrupts» (Ақча аздыра) [6, 147]
Norm-setting	primacy of honour, contentment, generosity, unity	«Honour and shame are more valuable than wealth» (Ар-ұят байлықтан қымбат) [5, 117]; «...unity is wealth» (...бірлік – байлық) [5, 112]	«Even if you do not have money, let you have a conscience» (Ақчаң бұлмаса да, өзәжаның бұлсын) [6, 26]; «...measured by generosity» (...юмартлық белән) [6, 317]
Social criticism	excusing the rich; blaming the poor; dishonest wealth	«The rich take the spoils, but the trouble falls on the poor» (Барымтаны бай алады...) [5, 171]; «Wealth does not come with honesty» (Байлық адалдықпен келмес) [5, 39]	«Whatever a rich man says...» (Бай ні әйтсә дә...) [6, 29]; «...its peak is theft» (...төбе – бурлық) [6, 326]
Philosophical conclusion	transience of life; equality before death	«You cannot buy your way out of death with money» (Ажалдан ақша беріп құтылмайсың) [5, 53]	«The rich will die too, and so will the poor» (Бай да бер үләр, ярлы да) [6, 731]

Conclusion

In summary, the linguistic representation of the «baylyk–kedeylik» / «baylyk–yarlylyk» (wealth–poverty) concept in the Kazakh and Tatar paremiological corpus rests on several stable semantic axes: observations about social distance and inequality; recognition of money as power and its influence on

Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар-Социально-гуманитарные науки-Social and humanities sciences truth/justice; the ambivalent nature of wealth (benefit and worry/risk); the primacy of values such as wisdom, honour/conscience, harmony, unity, contentment, generosity; and the philosophical idea of transience and equality before death [15, 52]. The analysis demonstrates that the concept sphere is systematised through four major semantic-pragmatic scenarios - social distance, money as power, the «shadow» of wealth, and ethical primacy - reflecting a worldview balance: material well-being matters, but it is not absolute; wealth has a moral «price»; and even in poverty, a person's worth is defined by dignity, honour, wisdom, and patience. Thus, paremia should be regarded not as units that merely describe social experience, but as powerful linguocultural mechanisms that shape ethical norms, social evaluation, and behavioural standards, providing a theoretical and empirical basis for further research into national specificity and the structural properties of the conceptual sphere.

References

1. Zamaletdinov R.R. Tatarskaya kul'tura v yazykovom otrazhenii – M.: Gumanit. izdat. centr «VLADOS»; Kazan': Magarif, 2004. – 239 s.
2. Sagdeeva F.K., Gajnanova D.R. Tatarskij koncept kak ob"ekt lingvokul'turologicheskogo analiza / F.K. Sagdeeva, D.R. Gajnanova. – Kazan': IYALI, 2017. – 248 s.
3. Alieva S.A., Ryskalieva G.K., Kalkabeva G.U. Antonimy v kazahskih antropocentricheskikh poslovicah // Sovremennaya nauka: tradicii i innovacii. – Volgograd, 2022. – S. 11.
4. Zamaletdinov R.R., Izhbaeva G.R., Myrzagalieva A.S. The conceptual opposition «Wealth–Poverty» in heparemiological units of the Russian and Kazakh languages // Laplage em Revista, 2020. — P. 123–130.
5. Keikın J.A. Qazaqtyñ maqal-mäteli. – Almaty: Öлке, 2002. – 124 b.
6. İsanbät N.S. Tatar halyk mäkälläre: 3 tom. – Kazan: Tatar. kit. näşr., 1967. – 1016 b.
7. Malaisaran J.R. Qazaqtyñ maqal-mätelderı. – Almaty, 2004. – 188 b.
8. Turmanjanov U.S. Qazaqtyñ maqaldary men mätelderı. – Almaty: Bılım, 2007. – 136 b.
9. Gajnanova D.R. Verbalizaciya koncepta «akcha» (den'gi) v tatarskom yazyke: dis. ... kand. filol. nauk. – Kazan', 2013. – 212 s.
10. Koşanova J. Qazaq tılındegı «baylyk-kedeylik» konseptısı: tanymdyq sipaty men qyzmetı: dis. ... kand. filol. nauk. – Almaty, 2009. – 254 b.
11. Jüsıpov A. Qazırғы qazaq tılındegı qarama-qarsylyqtyñ konnektorlary: avtoref. dis... kand. filol. nauk: 10.02.02 – «Qazaq tılı» / A. Jüsıpov. – Astana, 2004. – 29 b.
12. Mankeeva J. Qazaq tılındegı etnomädeni ataulardyñ tanymdyq negızderı: oqulyq. – Almaty: Jıbek joly, 2008. – 356 b.
13. Mähmutov H. Tatar halkynyñ aforistik ižaty // Tatar halyk ižaty. Mäkäl häm äitemnär. – Kazan: Tat. kit. näşr., 1987. – 36 b.
14. Samoilovich A.N. Bogatyı i bednyı v türkskih iazykah // İzvestia AN SSSR. Otdelenie obşestvennyh nauk. – 1936. – 330 s.
15. Dautova S.B., Ospanova B.R. «Bailyq–kedeılık» konseptısınıñ älemnıñ tıldık körkem beinesın berudegi ülttyq ereşeligi // Vestnik. – Almaty, 2011. – № 2. – b. 52–56.

Әдебиеттер тізімі

1. Замалетдинов Р.Р. Татарская культура в языковом отражении – М.: Гуманит. издат. центр «ВЛАДОС»; Казань: Магариф, 2004. – 239 с.
2. Сагдеева Ф.К., Гайнанова Д.Р. Татарский концепт как объект лингвокультурологического анализа / Ф.К. Сагдеева, Д.Р. Гайнанова. – Казань: ИЯЛИ, 2017. – 248 с.
3. Алиева С.А., Рыскалиева Г.К., Калкабева Г.У. Антонимы в казахских антропоцентрических пословицах // Современная наука: традиции и инновации. – Волгоград, 2022. – С. 11.

4. Zamaletdinov R.R., Izhbaeva G.R., Myrzagalieva A.S. The conceptual opposition «Wealth–Poverty» in heparemiological units of the Russian and Kazakh languages // Laplage em Revista, 2020. — P. 123–130.

5. Кейкін Ж.А. Қазақтың мақал-мәтелі. – Алматы: Өлке, 2002. – 124 б.

6. Исәнбәт Н.С. Татар халық мәкальләре: 3 том. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1967. – 1016 б.

7. Малайсаран Ж.Р. Қазақтың мақал-мәтелдері. – Алматы, 2004. – 188 б.

8. Турманжанов У.С. Қазақтың мақалдары мен мәтелдері. – Алматы: Білім, 2007. – 136 б.

9. Гайнанова Д.Р. Вербализация концепта «акша» (деньги) в татарском языке: дис. ... канд. филол. наук. – Казань, 2013. – 212 с.

10. Кошанова Ж. Қазақ тіліндегі «байлық-кедейлік» концептісі: танымдық сипаты мен қызметі: дис. ... канд. филол. наук. – Алматы, 2009. – 254 б.

11. Жүсіпов А. Қазіргі қазақ тіліндегі қарама-қарсылықтың коннекторлары: автореф. дис... канд. филол. наук: 10.02.02 – «Қазақ тілі» / А. Жүсіпов. – Астана, 2004. – 29 б.

12. Манкеева Ж. Қазақ тіліндегі этномәдени атаулардың танымдық негіздері: оқулық. – Алматы: Жібек жолы, 2008. – 356 б.

13. Мәхмүтов Х. Татар халқының афористик ижаты // Татар халық ижаты. Мәкаль һәм әйтеһнәр. – Казан: Тат. кит. нәшр., 1987. – 36 б.

14. Самойлович А.Н. Богатый и бедный в тюркских языках // Известия АН СССР. Отделение общественных наук. – 1936. – 330 с.

15. Даутова С.Б., Оспанова Б.Р. «Байлық–кедейлік» концептісінің әлемнің тілдік көркем бейнесін берудегі ұлттық ерекшелігі // Вестник. – Алматы, 2011. – № 2. – б. 52–56.

ҚАЗАҚ ЖӘНЕ ТАТАР ПАРЕМИОЛОГИЯЛЫҚ ҚОРЫНДАҒЫ «БАЙЛЫҚ– КЕДЕЙЛІК»/«БАЙЛЫҚ–ЯРЛЫЛЫҚ» КОНЦЕПТІСІНІҢ ТІЛДІК КӨРІНІСІ

МЫРЗАҒАЛИЕВА А.С.

Мырзағалиева Айгерім Сидеғалиқызы - Аспирант, Қазан федералды университеті, Қазан қ., Татарстан Республикасы, Ресей Федерациясы.

E-mail: aigerima94@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-3164-3952>

Анатпа. Мақалада қазақ және татар паремиологиялық қорындағы «байлық–кедейлік»/«байлық–ярлылық» концептісінің тілдік көрінісі салыстырмалы-типологиялық тұрғыдан сипатталады. Байлық пен кедейлікке қатысты мақал-мәтелдер материалдық игілікті ғана атаумен шектелмей, ұлттық дүниетанымдағы әлеуметтік мәртебе, әділет/шындық, ар-ұят, қанағат, жомарттық пен сараңдық, бірлік пен татулық сияқты аксиологиялық өлшемдерді бекітетін мәдени-танымдық өзек ретінде танылады. Зерттеу логикасында семантикалық инвариант қағидасы негізгі әдіснамалық тірек ретінде алынып, әр тілдегі паремиялардың ішкі формасы (образ, метафора, реалий, синтаксистік өрнек) әртүрлі болғанымен, ортақ мазмұндық ядро арқылы бірізді түсіндіріледі. Материалдар талдауы «бай–кедей/ярлы», «бар–жоқ/юк», «тоқ/тук–аш/ач» оппозицияларының бағалауыш қызметін, ақшаның әлеуметтік билік феноменіне айналуы туралы сыни қабатты, сондай-ақ «ақшаға сатылмайтын» құндылықтар жүйесінің (ар, ождан, құрмет, татулық, бірлік) үстемдігін айқындайды. Қорытындыда концептосфераның кемінде төрт семантикалық-прагматикалық сценарий арқылы жүйеленетіні дәлелденіп, паремиялардың кеңес, ескерту, нормалау, әлеуметтік сын және философиялық түйіндеу қызметтері нақтыланады.

Түйін сөздер: лингвомәдениеттану, паремиология, концепт, аксиология, салыстырмалы талдау.

ЯЗЫКОВАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ КОНЦЕПТА «БОГАТСТВО–БЕДНОСТЬ»/«БАЙЛЫҚ– ЯРЛЫЛЫҚ» В КАЗАХСКОМ И ТАТАРСКОМ ПАРЕМИОЛОГИЧЕСКОМ ФОНДЕ

МЫРЗАҒАЛИЕВА А.С.

Мырзағалиева Айгерім Сидеғалиевна - Аспирант, Казанский федеральный университет, г. Казань, Республика

Аннотация. В статье в сравнительно-типологическом аспекте рассматривается языковая репрезентация концепта «богатство–бедность» / «байлык–ярлылык» в казахском и татарском паремиологическом фонде. Пословицы и поговорки, связанные с богатством и бедностью, не ограничиваются лишь обозначением материальных благ, а выступают культурно-когнитивным ядром, закрепляющим в национальном мировидении такие аксиологические параметры, как социальный статус, справедливость / истина, честь и совесть, довольство, щедрость и скупость, единство и согласие. В логике исследования принцип семантического инварианта рассматривается как основная методологическая опора, позволяющая последовательно интерпретировать паремии обоих языков через общее содержательное ядро, несмотря на различия их внутренней формы (образ, метафора, реалия, синтаксический рисунок). Анализ материала выявляет оценочную функцию оппозиций «богатый–бедный / ярлы», «есть–нет / юк», «сытый / тук — голодный / ач», критический пласт, связанный с осмыслением денег как феномена социальной власти, а также доминирование системы ценностей, «не продающихся за деньги» (честь, совесть, уважение, согласие, единство). В заключении доказываем, что концептосфера систематизируется как минимум через четыре семантико-прагматических сценария, а также уточняются функции паремий как средства совета, предостережения, нормирования, социальной критики и философского обобщения.

Ключевые слова: лингвокультурология, паремиология, концепт, аксиология, сравнительный анализ.